

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА (м. Київ)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (м. Пльзень, ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АДАМА МІЦКЕВИЧА (м. Познань, ПОЛЬЩА)

Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах

МАТЕРІАЛИ
ІХ Міжнародної наукової конференції
(12–13 квітня 2019 року, Україна, Дніпро)

Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках

МАТЕРИАЛЫ
ІХ Международной научной конференции
(12–13 апреля 2019 года, Украина, Днепр)

УДК 811.16'373
Л 43

Рекомендовано до друку на вченій раді факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 8 від 19 березня 2019 р.)

Л 43 **Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах:** ІХ Міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 12–13 квітня 2019 року): матеріали / укладач О. К. Куварова; за редакцією проф. Т. С. Пристайко. – Дніпро: Ліра, 2019. – 232 с.

ISBN 978-966-981-175-2

Збірник містить матеріали доповідей лінгвістів України, Франції, Чехії, Тайваня, присвячені опису тенденцій і перспектив розвитку інноваційних процесів у сучасних слов'янських мовах, явищ неологізації, що характеризують різні рівні сучасних слов'янських мов у різних комунікативних сферах; дослідженню лексико-граматичних інновацій в аспектах сучасних наукових парадигм; розгляду мовних і мовленнєвих інновацій як об'єктів прикладної лінгвістики, лінгводидактики, теорії і практики перекладу.

Для викладачів, науковців, аспірантів і студентів гуманітарних факультетів, а також для широкого кола читачів, яких цікавлять динамічні зміни, що відбуваються в сучасних слов'янських мовах.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

ISBN 978-966-981-175-2

© Колектив авторів, 2019

© Куварова О. К., укладання, 2019

РЕЦЕНЗІЇ НА УКРАЇНСЬКІ СПЕЦІАЛЬНІ СЛОВНИКИ ЯК «ІНДИКАТОРИ» ЇХНЬОЇ ЯКОСТІ

Термінологічні словники – це підсумок термінографічної діяльності, а також потужний культурологічний чинник розбудови й ствердження національної літературної та наукової мови, запорука розвитку науки й техніки.

У кінці ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. розширюється тематика лексикографічного опису спеціальних мов, цьому сприяють надання українській мові статусу державної, прагнення розвинути термінологію національної науки, забезпечити її спеціальними виданнями, а як наслідок виникає третя відновлювальна хвиля термінографічної діяльності – «термінологічний вибух». Однак, незважаючи на вагому кількість надрукованих спеціальних словників за останні роки, особливої уваги потребує низка теоретико-практичних питань термінологічної лексикографії: по-перше, це стосується укладання словників нового типу, що вимагають теоретичного розроблення; по-друге, надзвичайна складність галузевих термінологій, їхня розгалуженість і внутрішня диференціація потребують осмислення поняттєвого матеріалу, що повинно знайти відповідне місце в словнику; по-третє, потужний розвиток поняттєвої бази вимагає продукування термінів на основі власних ресурсів. «Індикатором» якості фахових словників є критична реакція на них, відображена в текстах опублікованих рецензій, у яких експерти зауважують переваги та недоліки видань.

На сьогодні теоретико-методологічні питання термінографії досліджують С. Гриньов, В. Дубічинський, З. Комарова, В. Щербін, Л. Боярова, О. Іванова, В. Іващенко, М. Комова, І. Кочан, О. Кочерга, Л. Симоненко, Л. Туровська та ін. Сучасна українська термінографічна критика постійно розвивається, однак у науковій теоретичній літературі все ще не порушено питання про її визнання як цілком самостійного напрямку термінографії з випрацюваною власною методологічною основою. До того ж сьогодні ще немає праць, у яких було б висвітлено роль рецензій на спеціальні словники як «індикаторів» їхньої якості, а також їхній вплив на формування методологічних принципів і засад створення фахових словників.

Засади критики спеціальних словників закладені в 20-х рр. ХХ ст., зокрема в указаний період головним завданням кожної з 34-х секцій Інституту української наукової мови було створення якісних термінологічних словників. Для цього члени секції сходилися на засідання, під час яких розробляли методологію укладання словників, обговорювали доповіді та вислухували рецензії. Сьогодні потребу підвищення якості фахових словників може задовольнити спираючись на досвід і традиції укладання праць такого типу й урахування результатів їхнього критичного діагностування. З урахуванням викладеного вище можемо констатувати, що зростає необхідність удосконалення професійної та об'єктивної критики термінографічної продукції.

Важливими для з'ясування ролі термінографічної критики в створенні фахових словників є змістовні рецензії на них, у яких на засадах критичного інтерпретування структури видань експерти зазначають їхні суттєві недоліки. Теоретико-практичну роль рецензій на спеціальні словники вбачаємо в такому: 1) їхнє теоретичне значення полягає в потенційній важливості використання результатів під час розроблення моделей сучасних словників і їхніх параметрів; 2) практичне – у можливості застосувати зауваження й рекомендації з прагматичною метою.

Для висвітлення теоретико-практичних проблем української термінографії залучено рецензії, що розміщені на сторінках значущих для наукових кіл фахових галузевих вісників, збірників і лінгвістичних періодичних видань, надрукованих протягом кінця ХХ ст. (від 80-х рр.) – поч. ХХІ ст. Зауважмо, що в більшості проаналізованих праць не виявлено критичного ставлення до них: експерти передусім підкреслюють переваги видань і їхні сильні сторони, а також зосереджуються в коментарях на особистих емоційних позитивних враженнях від знайомства зі словниками й лише на цьому ґрунтують відповідну характеристику.

Результати експертизування текстів рецензій засвідчують, що в полі зору критиків перебуває обмежена кількість типів термінологічних словників, що, вочевидь, зумовлено незначним видовим різноманіттям термінографічної продукції, яка побачила світ упродовж аналізованого періоду. Отже, за нашими спостереженнями, у текстах рецензій схарактеризовано такі види термінологічних словників: 1) за інформаційним складником: а) за *широтою охоплення термінологічної лексики* – багатогалузеві, галузеві, вузькогалузеві; б) за *способом семантизування термінів* – дефінітивні, перекладні (двомовні, багатомовні), дефінітивно-перекладні, енциклопедичні словники, довідники, енциклопедії; 2) за носієм інформації – друковані; 3) за обставинами існування в зовнішньому середовищі: а) *стосовно первинності виходу у світ* – оригінальні, передруки й перекладені; б) за *місцем створення* – загальнодержавні й закордонні. Поза увагою критиків залишилися термінологічні поліфункціональні словники, класифікатори, рубрикатори, словники номенклатурних одиниць, орфографічні, електронні та ін.

Не можна не погодитися з твердженням майже кожного рецензента про те, що в умовах інформаційного вибуху, який супроводжує стрімкий розвиток різних наук, виникає нагальна потреба створення якісного словника, який би допомагав дослідникам і науковцям орієнтуватися в термінології описуваних галузей. Важливо, щоб власне критики розуміли призначення термінологічних словників, а головне рецензій: «Збагаченню і розширенню українського термінофонду служить видання та обговорення проаналізованих [...] словників» [2, с. 152]. Усвідомлюючи теоретичну й практичну значущість коментарів до словника, рецензенти повинні виважено й об'єктивно діагностувати термінографічну працю. Утім, зазначаючи недоліки, критики лише в поодиноких випадках подають рекомендації щодо їхнього усунення.

Протягом усього аналізованого періоду експерти приділяють увагу насамперед дефінітивним, перекладним словникам і словникам-довідникам. Найбільше зауважень висунуто до словників поч. ХХІ ст., що пов'язано, на нашу думку, з розширенням лексикографічного репрезентування терміноодиниць, зокрема намаганням сучасних упорядників описати спеціальні одиниці на різних мовних рівнях. Крім того, можна було б дорікнути критикам, що вони оминули увагою важливі параметри фахового словника – 'гіперо-гіпонімія', 'антонімія', 'синонімія', – які передусім засвідчують розвиток терміносистеми як єдності. Однак, за нашими спостереженнями, автори словників, на жаль, не описують спеціальні одиниці за вказаними параметрами. Викладене визначає нагальну потребу створення лексикону нового типу – словника комбінованого, що комплексно відобразить термінологію як терміносистему. Зауважмо, що на сьогодні в сучасній українській термінографії є авторська монографія, присвячена теорії розроблення принципів і засад укладання словника комбінованого типу з фітомеліорації [1].

Коментарі критиків фахових **дефінітивних словників** стосуються таких параметрів: 1) 'вступ/передмова' – невідповідність заявленим у вступній частині принципам і засадам подання параметричних складників терміностатті; 2) 'енциклопедична інформація' – недотримання однотипного його репрезен-

тування; 3) 'реєстр словника' – відсутність багатьох термінів, що є складниками описуваної галузі, зайві терміни та відповідних даних; 4) 'дефініція' – неточність дефініцій, невичерпність (неповне) пояснення понять, брак пояснення певних понять, завеликий обсяг дефініції; 5) 'список літератури' – неповнота списку літератури.

Характеризуючи **перекладні дефінітивні словники**, критики діагностують кількісні недоліки стосовно їхніх різних структурних параметрів: 1) 'реєстр словника' – брак термінів, необхідність замінити реєстрові одиниці іншими спеціальними назвами, вхідний питомий заголовний термін – чужомовним; 2) 'зона перекладу' – неточність перекладу, поширеність кальок, брак транскрипції; 3) 'дефініція' – неточність дефініювання понять.

Експертизуванню **енциклопедичних словників** присвячено поодинокі рецензії, тому викладені оцінки параметрів праць такого типу містять потужний потенціал. З-поміж недоліків критики називають "завеликий" 'реєстр словника'. Звісно, реєстр енциклопедичного словника повинен містити значну кількість термінів, але не слід поповнювати його за рахунок терміноодиниць, що є складниками поняттєво-термінологічних апаратів несуміжних галузей.

Підсумовуючи відображені результати діагностування якості репрезентування окремих параметрів **словників-довідників**, виділяємо такі критичні зауваження експертів: 1) замінити заголовний термін-кальку (компонент аналітичного терміна) нормативним терміном; 2) додати параметр 'акцентна характеристика'; 3) установити відповідність заголовних термінів з їхніми дефініціями; 4) додати параметр 'ілюстративний матеріал'.

Аналіз рецензій на спеціальні словники засвідчує, що найбільше уваги критиками приділено друкованим галузевим і вузькогалузевим, дефінітивним, дефінітивно-перекладним, енциклопедичним словникам і словникам-довідникам. З-поміж поширених і проблемних параметрів розглянутих типів словників насамперед домінують 'реєстр словника', 'заголовний термін', 'дефініція'; менше схарактеризовані параметри 'вступ/передмова', 'акцентна характеристика', 'зона перекладу', 'транскрипція', 'енциклопедична інформація', 'список літератури / джерела', 'ілюстративний матеріал'. Крім того, нагальною проблемою для термінографії є нормалізування термінів у фахових словниках із фіксуванням змін у мові та поглядах на норму в термінології. Викладені критичні зауваження рецензентів розглядаємо не як виключно недоліки словників, а як перспективу щодо покращення якості праці. Отже, рецензії на термінологічні словники є «індикаторами» якості фахових словників та стану розвитку теоретичної термінографії. Відповідно, рецензії мають важливе теоретико-практичне значення: систематизування виявлених критичних оцінок і недоліків репрезентування структурних параметрів видань такого типу сприятиме вдосконаленню теоретико-методологічних основ метатермінографії задля практичного якісного реалізування спеціальних праць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрова Т. О. Фітомеліоративна термінологія сучасної української мови та її відображення в термінологічному словнику комбінованого типу. Харків: ТОВ «ТПГ», 2018. 227 с.
2. Плєскач В. Два словники. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка», № 620: Серія «Проблеми української термінології»*. 2008. С. 148–152.

СОДЕРЖАНИЕ

Андрішко О. М. Словозрости в поезії Олександра Букатюка	3
Апоненко И. Н. Особенности фитофторных наименований в цикле сказок А. М. Ремизова «Посолонь»	5
Бабій І. М. Образно-експресивні навантаження авторських неологізмів- комполітів у поезії Ліни Костенко	7
Бережко Н. А., Мордань В. І. Про деякі проблеми перекладу безеквівалентної лексики японської мови на прикладі явища ономапої	10
Березовська-Савчук Н. А. Семантика політичного сленгу в мас-медійному дискурсі	14
Білоконенко Л. А. Функціональна специфіка новоутворень в українськомовних інтернетних текстах	16
Блинова Н. М., Михайлова А. А. Текстові категорії копірайтингу	19
Богданова Л. И. Семантические сдвиги в современном языковом пространстве	22
Вдовиченко Н. В. Опозиційне зіставлення семантики слів на позначення назв одягу (на матеріалі російської мови та експериментального дослідження)	25
Волощенко Е. И. Речевой жанр «просьба» в письмах Б. К. Зайцева	27
Гамали О. И., Каневская О. Б. Отражение языковых инноваций в идиостиле Ю. Полякова	30
Генг Липинг. Заимствования в русской лексике еды (по данным словарей новых иностранных слов)	33
Горлачова В. В. Англомовні та україномовні слогани в рекламі стільникових телефонів	35
Греченко-Журавская В. М. Актуализация прецедентных элементов разных типов в иноязычной аудитории	39
Григорян К. С., Куварова Е. К. Индивидуально-авторские лексические инновации, обозначающие человека, в письмах Ф. М. Достоевского	42
Громко Т. В. Структурно-семантичний аналіз назв поля після вирощування сільськогосподарської культури у говірках Центральної України	46
Датченко Ю. В. Ономастичний потенціал анімаційних фільмів	49
Джинджолия Г. Фразеологическая неология: опыт изучения	53
Домрачева І. Р. Ядрова міжрівнева реалізація сукупної семантики в українській мові	60
Дьячок Н. В. Особенности формообразования в русском языке	63
Євсєєва Г. П. Концепт «вузол» в українській мові: словникова і текстова парадигма	65
Жадлун М. И. Имена собственные как репрезентанты концепта «вода» в поэзии А. Ахматовой	69
Жарко С. Ю. Тенденції в мові сучасного українського телебачення	72
Зайцева В. В. Квантитативна метонімія як засіб вторинної номінації у мові сучасної газети	74
Зарецкая С. А. Лексико-грамматические инновации в обозначении человека в современном русском языке	76
Іваненко І. М., Шавардова О. Ю. Трансформація маніпулятивних прийомів у політичній мові (на матеріалі стенограм Верховної Ради України)	80
Ільченко І. І. Відантропонімі ойкоініми ділянки порожистого Дніпра	82

Каменева И. А. Особенности использования языковых средств в создании метафорической модели <i>жизнь-круг</i> (на материале стихотворений Ф. И. Тютчева)	86
Kozka I. K. Semantic groups of Ukrainian adjectives with the general meaning «width of the body»	89
Колодько Д. А. Меронимические отношения названий событий и их участников	91
Кравцова Ю. В. Принципы и методика семантико-когнитивного анализа художественной метафорики	93
Куварова Е. К. Языковые средства диалогизации в электронной переписке	96
Кучеренко О. Ф. Інноваційні процеси у семантиці українських термінів архітектури	100
Ляпичева Е. Л. О современной речевой субкультуре	103
Ляпичева Е. Л., Тютюнник В. Ю. Ключевые слова как средство интеграции терминологических систем	106
Максимчук В. В. Євро-2016 як екстралінгвальний чинник оновлення футбольного лексикону	109
Малахова В. В., Самойленко О. В. Афіксоїдальні утворення у медичній термінології сучасної української мови	112
Мацегора И. Л. Аспектуальные особенности русских глаголов в молодежной речи	114
Меньшиков И. И. Лингвистическая конъюнкция в конструкциях с сочинительной синтаксической связью	117
Моргун А. В. К вопросу о формальной регулярности дезоонимических адъективов	119
Нелюба А. М. Суперечності морфемно-словотвірної термінології і способи їх уникнення	122
Николюк В. В. Новейшие англоязычные заимствования в современном интернет-пространстве	125
Облап А. Н. Возможности русского языка в освоении и формировании лексикона геймеров (на материале игры Dota 2)	127
Онупфрієнко Г. С. Неонімінації як актуальний лексичний ресурс мовної комунікації у професійному вимірі	131
Осіпова Т. Ф. Вербалізація невербаліки в сучасному українському мовленні: лексико-граматичний аспект	133
Панченко О. І. Англійські та українські сучасні фразеологічні одиниці з компонентом «гроші»	137
Панькова А. О. Назви науково-популярних текстів як окрема проблема перекладу	139
Педченко Л. В. Ассоциативное поле «народ» в современном русском языковом сознании	142
Петренко А. С. Сучасність як джерело неопределенних феноменів українського медійного дискурсу	145
Петрова Т. О. Рецензії на українські спеціальні словники як «індикатори» їхньої якості	148
Поветкина А. В. Онлайн-игра как инновационное коммуникативное пространство	151
Підмогильна Н. В. Епітетарні словосполучення як прояв ідіолекту поета	155
Подопригора А. М. Стереотипное и инновационное в заключительных этикетных формулах писем XVIII века	157

Половинко О. О. Мовний компроміс в українському телеєфірі	159
Попова І. С. Специфіка складнопідрядних речень у «Щоденниках» О. Гончара.....	161
Попов Б. Ю., Дьячок Н. В. Суффиксальная универбация как способ формирования жаргонной лексики субкультуры ролевиков, реконструкторов и спортсменов исторического средневекового боя	164
Пристайко Т. С. Что в Брексите тебе моём... (лексема <i>Брексит</i> в зеркале языковой игры)	166
Радзієвська Т. В. Кодова множинність у контексті інноваційних процесів у медійному дискурсі.....	173
Радчук О. В. Совмещение методологических подходов в когнитивных лингвистических исследованиях.....	177
Самойленко О. В. Ономазіологічні моделі квазікомполітів російської мови на позначення особи.....	179
Сидоренко А. Р., Пристайко Т. С. Синтаксическая редукция как средство создания языковой игры в русскоязычной рекламе.....	181
Слива Т. В. Рефлексемы-онимы в составе ассоциативно-семантических структур.....	185
Соболева Г. В. Отражение экономических отношений в повести Н. В. Гоголя «Сорочинская ярмарка».....	188
Соврасова А. Э. Зоометафора <i>агнец</i> : диахронический аспект	190
Стаценко Е. Н. Ассоциативные связи лексемы <i>еда</i> в рассказах А. И. Солженицына	193
Стовбур Л. М., Шум К. О. Стилїстична роль оказіональних сполучень слів у романі Ю. Андруховича «Дванадцять обручів»	195
Suima I. P. Reported speech in dialogical entities	198
Тарлева А. В. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучающей лингвистической игры.....	201
Толкачёва А. В. Особенности поэтонимов и их трансформации в лирике И. Иртеньева.....	203
Тукова Т. В. Вербализация защитной рефлексии современника («фиолетовое состояние»).....	207
Турута И. И. Синестетическая метафора с компонентом «вкус» в современных русскоязычных рекламных текстах	210
Хейлик Т. А. Ева, Анна-Мария, Николь?.. О тенденциях развития женского антропонимикона г. Приморска Запорожской области	215
Шевчук Л. В. Семантико-словотвірний аналіз інновацій у дитячому мовленні ...	217
Шепель Ю. А. Об изучении единиц словообразования в рамках когнитивной лингвистики	220
Шпїтько І. М. Сучасна словацька мова в контексті процесів глобалізації	222
Яковлєв М. В. Ідеологічний вимір когнітивно-ономазіологічних моделей передачі поняття <i>public policy</i> у слов'янських мовах	225

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Кафедра загального та слов'янського мовознавства

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції

Українською, російською, англійською мовами

За зміст і достовірність фактів, цитат, власних імен
та інших відомостей відповідають автори

Відповідальна за випуск О. К. Куварова
Технічний редактор І. І. Турута
Комп'ютерна верстка В. В. Спирін
Дизайн обкладинки І. Д. Кольцова

Підписано до друку 27.03.2019. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 13,5.
Тираж 100 прим. Зам. № 103.

Видано та віддруковано в ПП «Ліра ЛТД»,
вул. Погребняка, 25, м. Дніпро, 49107.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 6042 від 26.02.2018 р. Фактична адреса: вул. Наукова, 5.

Л 43

Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: ІХ Міжнародна наукова конференція (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 12–13 квітня 2019 р.): матеріали / укладач О. К. Куварова; за редакцією проф. Т. С. Пристайко. – Дніпро: Ліра, 2019. – 232 с.

ISBN 978-966-981-175-2

Збірник містить матеріали доповідей лінгвістів України, Франції, Чехії, Тайваня, присвячені опису тенденцій і перспектив розвитку інноваційних процесів у сучасних слов'янських мовах, явищ неологізації, що характеризують різні рівні сучасних слов'янських мов у різних комунікативних сферах; дослідженню лексико-граматичних інновацій в аспектах сучасних наукових парадигм; розгляду мовних і мовленнєвих інновацій як об'єктів прикладної лінгвістики, лінгводидактики, теорії і практики перекладу.

Для викладачів, науковців, аспірантів і студентів гуманітарних факультетів, а також для широкого кола читачів, яких цікавлять динамічні зміни, що відбуваються в сучасних слов'янських мовах.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

УДК 811.16'373